

УДК 368.914 (477)

NEED FOR NON-GOVERNMENTAL PENSION FUNDS FUNCTIONING IN UKRAINE

НЕОБХІДНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ В УКРАЇНІ

Shepel I.V./Шепель І.В.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor /к.е.н., доцент

Анотація. Розглянуто основні складові системи пенсійного забезпечення в Україні. Узагальнено основні законодавчі акти які необхідні для створення недержавних пенсійних фондів. Визначено етапи розвитку недержавних пенсійних фондів в Україні. Висвітлені переваги та недоліки як загальнообов'язкового державного пенсійного страхування так і недержавних пенсійних фондів.

Ключеві слова: Соціальне страхування, солідарна система, накопичувальна система, пенсійна система, недержавні пенсійні фонди, агрострахування.

Вступ. У соціальному плані пенсійне страхування дає змогу захистити особисті інтереси фізичних та юридичних осіб і забезпечити соціальну й політичну стабільність у суспільстві. Проте, демографічна ситуація, щодо якої спеціалісти роблять невтішні прогнози, змушує замислитись над тим, чи справді держава спроможна забезпечити належний рівень життя своїм майбутнім пенсіонерам. Зміна вікової структури населення, зокрема його старіння, та економічна нестабільність країни можуть призвести до того, що за 15–20 років на кожного працюючого громадянина припадатиме два пенсіонери. Втім, у Європі спостерігаються ті ж тенденції, але громадяни країн ЄС вже давно роблять пенсійні накопичення самостійно, частково перекладаючи тягар відповідальності за гідний рівень матеріального забезпечення людей похилого віку з держави на самих громадян та ринкові інститути, насамперед фінансові.

Виклад основного матеріалу. Страхування є системою особливих грошових відносин, що посідають проміжну ланку між фінансовими і кредитними відносинами, а тому йому об'єктивно належить особлива роль в інфраструктурі ринку. Україна зробила перші кроки з практичної реалізації пенсійної реформи: ухвалення законів «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1] та «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2]/ Система пенсійного забезпечення передбачає запровадження трирівневої пенсійної системи: перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та третій рівень – недержавне пенсійне забезпечення (рис. 1).

На обліку в Пенсійному фонді України станом на 1 січня 2018 року перебувало 11711,3 тисячі пенсіонерів, що на 244,9 тисячі осіб менше порівняно з 1 січня 2017 року. Із загальної чисельності пенсіонерів 7 345,5 тис. жінок (62,7%) та 4 365,8 тис. чоловіків (37,3 %). За видами призначених пенсій чисельність пенсіонерів розподілилася так: за віком – 8 915,6 тис. осіб; за інвалідністю – 1399,4 тис. осіб; у разі втрати годувальника – 658,1 тис. осіб; за вислугу років – 646,0 тис. осіб; соціальні пенсії – 89,1 тис. осіб; довічне

грошове утримання суддям у відставці – 3,1 тис. осіб [3].

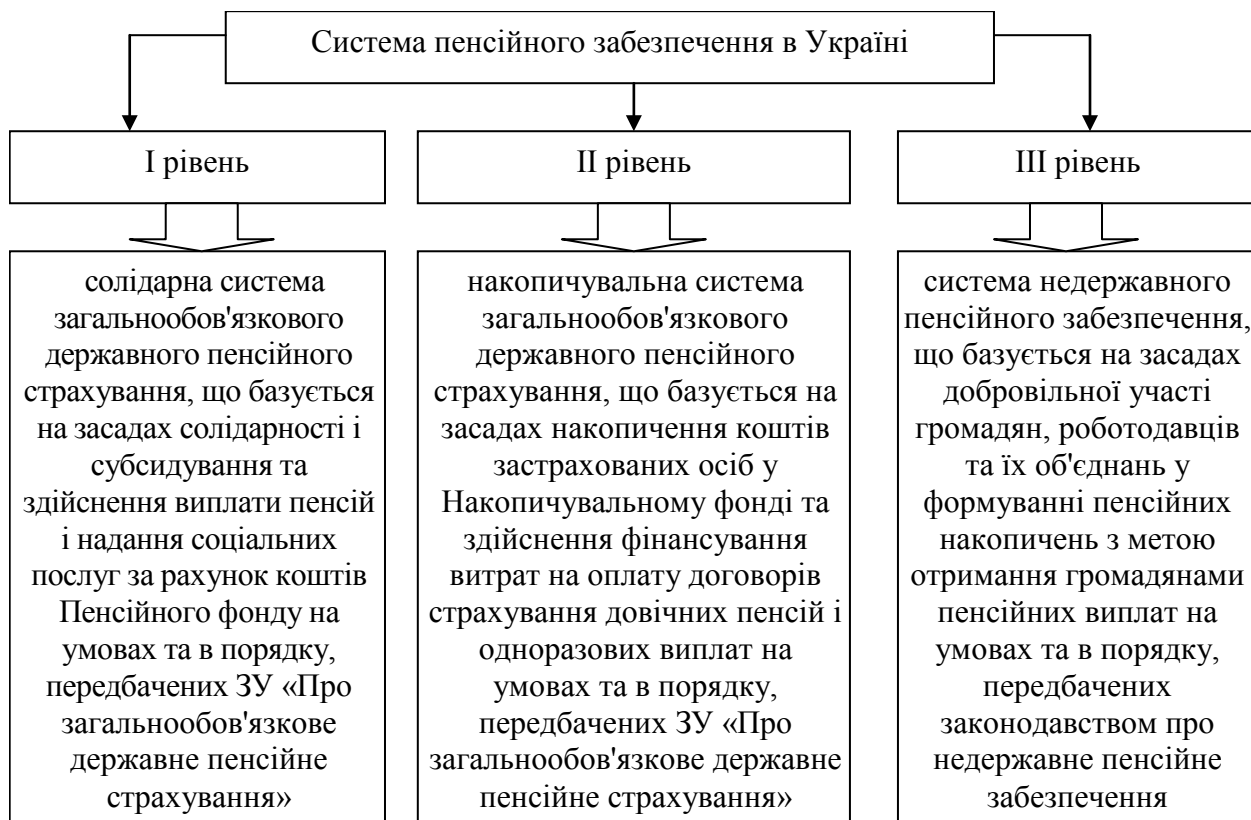

Рис. 1. Система пенсійного забезпечення в Україні

Формування коштів в солідарній системі державного пенсійного страхування здійснюється шляхом перерахування певних сум роботодавцями та теперішніми працівниками підприємств, організацій та установ до державного Пенсійного фонду. Наступні два рівня пенсійної системи являють собою систему накопичувального пенсійного забезпечення. В рамках першого рівня застрахована особа в разі досягнення пенсійного віку має право на отримання довічної пенсії або одноразової виплати за рахунок коштів Накопичувального фонду, облікованих на її Накопичувальному пенсійному рахунку. Кошти Накопичувального фонду використовуються на: інвестування з метою отримання доходу на користь застрахованих осіб; оплату договорів страхування довічних пенсій або здійснення одноразових виплат; оплату послуг компаній з управління пенсійними активами Накопичувального фонду; оплату послуг виконавчої дирекції Пенсійного фонду, пов'язаних з адміністративним управлінням Накопичувальним фондом; оплату послуг радника (радників) з інвестиційних питань; оплату послуг зберігання коштів; оплату послуг із проведення планової аудиторської перевірки.

Солідарна система, яка зараз функціонує в Україні, не в змозі забезпечити гідною пенсією не тільки теперішніх пенсіонерів, а й тих, хто вийде на пенсію в майбутньому. Солідарна система працює за принципом фінансової піраміди, вона збанкрутувала та не може себе утримувати. Але повністю позбавлятися від солідарної системи в Україні точно не будуть, тим більше, у багатьох країнах такі системи працюють одночасно, що, власне і повинно вийти в

результаті пенсійної реформи. Є різного роду змішані моделі, коли частина пенсійних відрахувань йде за обов'язковою схемою, а частина – добровільно.

Недержавні пенсійні фонди є новими фінансовими інституціями для переважної більшості населення. Однак в світі вони є одними з найпопулярніших засобів здійснення заощаджень, в тому числі, на старість, на протипагу банківським депозитам і іноземній валюті. НПФ – це, по суті, об'єднання коштів, що надходять до нього на користь майбутніх одержувачів пенсійних виплат – учасників такого фонду.

Демографічна криза – це один з основних факторів, який підштовхує до реформування пенсійної системи, тому що кількість працюючих зменшується, а кількість пенсіонерів продовжує зростати. Зараз співвідношення пенсіонерів і платників внесків виглядає так: на 100 платників внесків припадає 95 пенсіонерів. В майбутньому число пенсіонерів на 100 платників може становити від 114 до 125 осіб.

На думку соціологів, в Україні немає ресурсу для мобілізації додаткових платників внесків до солідарної системи, тому що демографічна ситуація в країні залишає бажати кращого. Практично всі існуючі демографічні прогнози говорять про те, що населення України в майбутньому скорочуватиметься швидкими темпами. Відомо, що 2017 року населення України віком 15-70 років становило близько 28,8 млн осіб, з яких тільки 12,5 були офіційно працевлаштовані. Близько 1,7 млн людей – це безробітні, 5,9 млн – пенсіонери, 4,7 – учні, студенти та ті, хто виконують домашні і сімейні зобов'язання, а ще 3,7 млн – люди з неформальною зайнятістю

У багатьох розвинених країнах пенсійне забезпечення громадян здійснюється саме приватними пенсійними фондами (наприклад, пенсійні фонди підприємств). Зацікавленість підприємств у розвитку приватного страхування пояснюється тим, що продумана пенсійна програма може сприяти зменшенню плинності найбільш кваліфікованих кадрів. Крім того, підприємство, яке робить внески на страхування пенсії своїх працівників, має пільги щодо сплати податків. Приватні пенсійні фонди мають значні кошти, які вони інвестують в акції, облігації, нерухомість і за рахунок цих вкладів поповнюють внески своїх вкладників. Саме внески вкладників, а не власний прибуток, як, наприклад, страхові компанії, що ставлять перед собою мету – отримання як можна більшого прибутку шляхом надання соціальних послуг з пенсійного страхування. Недержавний пенсійний фонд (згідно Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення») – це юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду. В Україні створюються такі види недержавних пенсійних фондів: відкриті пенсійні фонди; корпоративні пенсійні (рис. 2.)

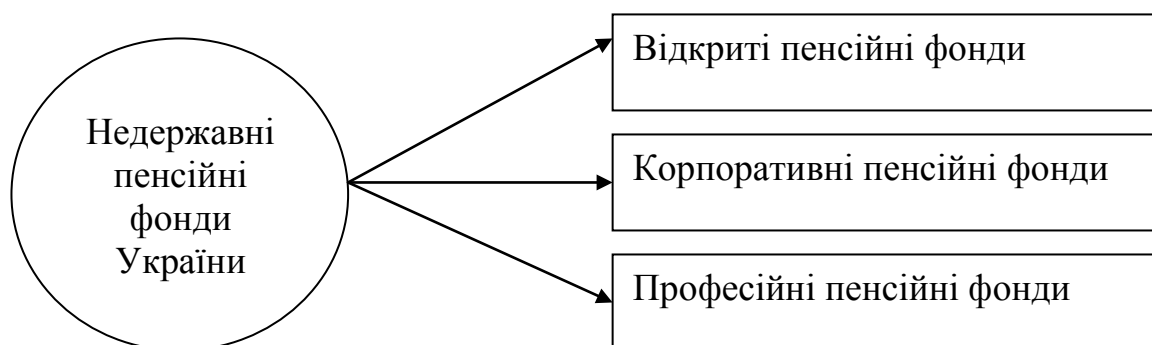

Рис. 2. Складові НПФ України

Засновником відкритого пенсійного фонду можуть бути будь-які одна чи декілька юридичних осіб з урахуванням деяких обмежень, встановлених Законом. Засновником (засновниками) професійного пенсійного фонду можуть бути об'єднання юридичних осіб-роботодавців, об'єднання фізичних осіб, включаючи професійні спілки (об'єднання професійних спілок), або фізичні особи, пов'язані за родом їх професійної діяльності (занять). На початок 2018 р. в Україні було зареєстровано 64 недержавних пенсійних фондів [4].

Недержавні пенсійні фонди (НПФ) є елементами третього рівня нової пенсійної системи, вони забезпечують отримання людьми додаткових пенсійних виплат. Недержавні пенсійні фонди є новими фінансовими інститутами для переважної більшості населення. Однак в світі вони є одними з найбільш популярних засобів здійснення заощаджень, в тому числі, на старість, на протипагу банківським депозитам і іноземній валюті. НПФ - це, по суті, об'єднання коштів, що надходять в нього на користь майбутніх одержувачів пенсійних виплат - учасників такого фонду.

Для того, щоб скористатися третім рівнем – добровільною накопичувальною системою – українці можуть звернутися до державного пенсійного фонду, а можуть відкладати заощадження в одному з недержавних фондів.

Експерти зазначають, що вибрати хороший пенсійний фонд для накопичення пенсій – не так-то просто, тому потрібно враховувати багато різних факторів. Економісти презентували рейтинг відкритості Недержавних пенсійних фондів (НПФ), щоб українці знали, як вибрати надійне місце для накопичення "додаткової" пенсії, крім державної структури. Зараз в Україні функціонує 64 недержавних пенсійних фонди, але до рейтингу були включені тільки 34 фонди, тому що у деяких недостатня сума активів. НДФ повинен мати 500 тис. грн. чистої вартості активів. У підсумку виявилось, що тільки 8 з 34 недержавних пенсійних фондів повністю розкривають інформацію про свою діяльність. В принципі, вся інформація про фонди знаходиться у відкритому доступі, але українцям все одно досить складно вибрати, якому із запропонованих фондів краще довірити свої накопичення [5]. У такому випадку експерти рекомендують звернутися до професійних консультантів, які допоможуть розібратися у всіх нюансах цього питання.

Як вибрати надійний НПФ і на що варто звернути увагу в першу чергу.:

1. Основну увагу потрібно приділити компанії з управління активами, яка управляє активами НПФ.

2. Компанії з управління активами, в свою чергу, обирає банк-зберігач, який повинен бути надійним. На фінансовий рейтинг банку також треба звертати увагу.

3 По можливості на сайті НПФ або обслуговуючих організацій ознайомитися з інвестиційним портфелем, пильно звернувши увагу, наскільки він є відкритий, деталізований. Важливо, повне розуміння, скільки і в які активи інвестує НПФ, а точніше компанії з управління активами.

4. Звернути увагу на позиції НПФ в рейтингу відкритості НПФ, уважно прочитати інформацію про членів ради НПФ.

Як відзначалося вище, недержавний пенсійний фонд – це неприбуткова організація, тож основною функцією недержавного пенсійного фонду є соціальна функція, тобто збільшення за рахунок інвестицій внесків учасників фонду та виплата учасникам пенсії в установлений період (за Законом №1057-IV недержавні пенсійні фонди можуть здійснювати лише строкові пенсійні виплати. Виплату ж довічної пенсії можуть здійснювати тільки страхові організації, що займаються страхуванням життя) [2].

Тож недержавний пенсійний фонд представляє інтереси, в першу чергу, своїх учасників. Але в ринковій економіці найбільшим стимулом є отримання власного прибутку. Тому, на наш погляд, більш ефективними в плані інвестування акумульованих коштів будуть саме страхові компанії, які будуть керуватися, в першу чергу, власними мотивами. Крім того купівля страхового полісу страхової компанії має певні переваги, оскільки страхова компанія виконує всі функції, притаманні пенсійним фондам, і, одночасно, забезпечує страховий захист страхувальника в період дії договору.

Відповідальність страхової компанії за договорами страхування додаткової пенсії може бути розширена за домовленістю сторін (наприклад, виплата страхової суми в разі смерті застрахованого чи компенсація витрат на лікування при настанні нещасного випадку). Перелік видів інвестування резервів зі страхування життя, що створюються страховими компаніями є більш широким і встановлюється Законом України «Про страхування» (до напрямків використання коштів належать, навіть, інвестиції в економіку країни, кредити страхувальникам під заставу накопиченої суми). Основним недоліком страхування додаткової пенсії в страховій організації є те, що цей вид страхування є одним з найдорожчих видів особистого страхування, а тому більша частина населення України не має можливості користуватись ним.

Інші учасники недержавної пенсійної системи – банківські установи – мають нормативні обмеження щодо заснування та ведення пенсійних рахунків. Так Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» містить норму, згідно з якою банківські установи можуть відкривати банківські депозитні вклади лише в розмірі фонду гарантування вкладів фізичних осіб. У такій ситуації банкам не вигідно розвивати напрям пенсійного страхування.

Що стосується розвитку системи недержавних пенсійних фондів в сільському господарстві, то тут, на наш погляд, найбільш ефективним було б

створення пенсійних фондів професійного типу, тобто відбір засновників саме серед сільськогосподарських підприємств, фермерських господарств, самозайнятого сільського населення (в особистих господарствах) та інших суб'єктів діяльності в сільському господарстві. Основним напрямком інвестиційної діяльності таких пенсійних фондів необхідно встановити інвестування саме в об'єкти сільського господарства. На рахунках пенсійних фондів кошти будуть використані саме на розвиток сільськогосподарського виробництва, а це в теперішній час при недостатності інвестиційних ресурсів в даній галузі також вагомий аргумент.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Недержавний пенсійний фонд представляє інтереси, в першу чергу, своїх учасників. Але в ринковій економіці найбільшим стимулом є отримання власного прибутку. Тому, на наш погляд, більш ефективними в плані інвестування акумульованих коштів будуть саме страхові компанії, які будуть керуватися, в першу чергу, власними мотивами. Крім того купівля страхового полісу страхової компанії має певні переваги, оскільки страхова компанія виконує всі функції, притаманні пенсійним фондам, і, одночасно, забезпечує страховий захист страхувальника в період дії договору. Відповідальність страхової компанії за договорами страхування додаткової пенсії може бути розширена за домовленістю сторін (наприклад, виплата страхової суми в разі смерті застрахованого чи компенсація витрат на лікування при настанні нещасного випадку).

Література:

1 Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 09.07.2003 р. № 1058-IV / [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.rada.gov.ua>

2. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» №1057-IV від 15.12.2005 р. / [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

3. В Україні зменшилася кількість пенсіонерів. [Електронний ресурс] <http://ukrreporter.com.ua/business/v-ukrayini-zmenschylasya-kilkist-pensioneriv.html>

4. Експерти розповіли, як вибрати надійний недержавний пенсійний фонд [Електронний ресурс] <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/eksperty-rasskazali-kak-vybrat-nadezhnyy-negosudarstvennyy-pensionnyy-fond-1165049.html>

5. Пенсійна реформа: як працюватиме обов'язковий накопичувальний рівень і в чому проблеми [Електронний ресурс] / – Режим доступу : <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/pensionnaya-reforma-kak-budet-rabotat-obyazatelnyy-nakopitelnyy-uroven-1140871.html>

References:

1. Zakon Ukrainy «Pro zahalnoobov'iazkove derzhavne pensiine strakhuvannia» (2003). № 1058-IV / [Elektronnyi resurs] / Verkhovna Rada Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://www.rada.gov.ua>

2. Zakon Ukrainy «Pro nederzhavne pensiine zabezpechennia» №1057-IV (2005) / [Elektronnyi resurs] / Verkhovna Rada Ukrainy. – Rezhym dostupu : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show>

3. V Ukraini zmenshyasia kilkist pensioneriv. [Elektronnyi resurs] <http://ukrreporter.com.ua/business/v-ukrayini-zmenshyasya-kilkist-pensioneriv.html>

4 Eksperty rozpovily, yak vybraty nadiinyi nederzhavnyi pensiinyi fond (2018) [Elektronnyi resurs] <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/eksperty-rasskazali-kak-vybrat-nadezhnyy-negosudarstvennyy-pensionnyy-fond-1165049.html> 5. Pensiina reforma: yak pratsiuvatyme oboviazkovyi nakopychuvalnyi riven i v chomu problem (2018) [Elektronnyi resurs] / Rezhym dostupu : <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/pensionnaya-reforma-kak-budet-rabotat-obyazatelnyy-nakopitelnyy-uroven-1140871.html>

Abstract.

Considered the pension system in Ukraine and accounts intended for their records, and we are asked to enter a separate sub-account for payments to private pensions only contribution. The advantages and disadvantages of both mandatory state pension insurance and private pension funds.